

บทความปริทัศน์หนังสือ
ชื่อหนังสือ “พระผู้ทรงปกเกล้าฯ ประชาธิปไตย :
60 ปีสิริราชสมบัติกับการเมืองการปกครองไทย”
ผู้เขียน : รศ.ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์
ผู้ปริทัศน์ : สำราญ ผลดี

สถาบันกษัตริย์เป็นสถาบันที่มีความผูกพันกับสังคมไทยมาเป็นเวลายาวนาน ทั้งในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อ พ.ศ.2475 ทว่าความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์กลับไม่ได้ลดลงแต่อย่างใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย ชี้ให้เห็นว่าสถาบันกษัตริย์ไม่ได้มีความสำคัญเฉพาะระบบเท่านั้น หากแต่ความสำคัญได้ลงลึกถึงความรู้สึก ความรัก ความศรัทธาของปวงชนชาวไทยแล้ว

รองศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง **พระผู้ทรงปกเกล้าฯ ประชาธิปไตย : 60 ปีสิริราชสมบัติกับการเมืองการปกครองไทย** ที่จัดพิมพ์ขึ้นในวาระแห่งการเฉลิมฉลองการสถาปนาครบรอบ 72 ปีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ให้ข้อมูลที่สำคัญต่อความเข้าใจถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีต่อสังคมไทยในด้านการเมืองการปกครองได้เป็นอย่างดี

หนังสือดังกล่าว แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 บท ประกอบด้วย **บทที่ 1 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในระบอบกึ่งประชาธิปไตย** ที่ผู้เขียนนำเสนอถึง

ความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ตั้งแต่การสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เหตุการณ์การสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล การเสด็จขึ้นครองราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รวมถึงความวุ่นวายทางการเมืองที่เกิดจากการรัฐประหารภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขได้เป็นอย่างดี

บทที่ 2 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในระบอบประชาธิปไตยแบบไทย ที่นำเสนอเรื่องราวและเหตุการณ์ในช่วงของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการสร้าง “ระบอบประชาธิปไตยแบบไทย” ซึ่งเป็นที่เชื่อกันว่าจอมพลสฤษดิ์นั้นเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์อย่างมาก จนถึงกับว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอยู่ในสถานะเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญ พระราชกรณียกิจต่างๆ ของพระองค์ในหลายๆ ครั้งแสดงให้เห็นถึงบทบาทของพระองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับวิกฤติทางการเมืองที่เกิดขึ้น

บทที่ 3 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในระบอบประชาธิปไตยแบบแบ่งปันอำนาจ ผู้เขียนได้

อธิบายถึงความหมายและลักษณะของการแบ่งปันอำนาจในการเมืองไทย อุดมการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นมากมาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงบทบาทภายใต้สถานการณ์การต่อสู้ทางการเมือง กับเสถียรภาพทางการเมืองของไทยที่มีการต่อสู้แย่งชิงอำนาจด้วยอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน ไปจนถึงเมื่อมีการปฏิรูปการเมือง พ.ศ. 2540 สถาบันพระมหากษัตริย์ก็ยังมีบทบาทสำคัญต่อการเมืองอยู่เช่นเดิม

บทที่ 4 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน เมื่อการเมืองเข้าสู่ระบอบใหม่ที่อาจเรียกว่าเป็นการเมืองโดยรัฐบาลพรรคเดียวที่มีอำนาจมากในการบริหาร และนำมาซึ่งความวุ่นวายอันเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายอย่างก้าวกระโดด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองในปัจจุบัน แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะมีการกำหนดบทบาทของพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยเอาไว้อย่างชัดเจน ทว่าความสำคัญของพระมหากษัตริย์ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา กลับไม่ได้ลดบทบาทลงแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามกลับมีความสำคัญมากขึ้นตามลำดับโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่พระองค์ทรงอยู่ในสถานะเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนทั้งชาติ รวมถึงทรงเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลกให้ทรงอยู่ในสถานะ **“พระมหากษัตริย์ของโลก”**

และบทส่งท้ายที่ผู้เขียนได้สรุปความถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์ประมุขที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ที่รูปแบบการปกครองไม่อาจลดบทบาทหรือสถานะของพระองค์ลงได้แต่อย่างใด

ปราโมทย์ นาครทรรพ (อ้างใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. 2549: 213-215) [1] อธิบายถึงที่มาของพระราชอำนาจว่ามาจาก 2 หลักการ คือ 1. มาจากระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขที่รับแบบอย่างมาจากประเทศอังกฤษพระราชอำนาจนี้มี 3 ประเภทคือ พระราชอำนาจทั่วไป (Usual Powers) ได้แก่ อำนาจแนะนำ ตักเตือน และให้กำลังใจ พระราชอำนาจพิเศษ (Royal Powers) และพระราชอำนาจสงวนหรือสำรอง (Reserve Powers) คืออำนาจที่ต้องลงพระปรมาภิไธย เช่น เรื่องแต่งตั้ง ปลด ยุบ หรือตั้งรัฐบาลฯลฯ 2. มาจากสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยที่มีทศพิธราชธรรม นิตราษประเพณี อำนาจเช่นนี้เป็นวัฒนธรรมอำนาจของไทยที่มีมาแต่ครั้งโบราณ ซึ่งยึดหลักการใช้อำนาจด้วยธรรมะ ความเมตตา และด้วยความสัมพันธ์ที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน

ความจริงแล้วรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย เป็นแนวคิดที่เริ่มเห็นภาพชัดเจนมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มีความพยายามจะพัฒนาประเทศให้มีความเจริญตามแบบอย่างตะวันตก มีการส่งบุคคลออกไปศึกษาวิชาการต่างๆ ในประเทศตะวันตกอย่างต่อเนื่อง ทำให้บุคคลเหล่านี้ได้รับรู้และพบเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับประเทศเหล่านั้น รวมถึงเมื่อมีการนำมาเปรียบเทียบกับบ้านเมืองสยามที่ยังล้าหลัง ส่งผลเป็นการจุดประกายเชื้อไฟแห่งประชาธิปไตยที่นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2475 (สำราญ ผลดี. 2554: 177) [2] นอกจากนี้ กรณีที่มีคณะบุคคลซึ่งประกอบด้วยเจ้านายและข้าราชการซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาจาก

ต่างประเทศ ได้พร้อมกันถวายเป็นความคิดเห็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปีพุทธศักราช 2427 หรือ ร.ศ. 103 กรณีกฎ ร.ศ.130 รวมถึงการปฏิวัติที่เกิดขึ้น ในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 คือความต่อเนื่องที่นำมาซึ่งการสิ้นสุดอำนาจของพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ในช่วงต้นนับแต่การปฏิวัติเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 จนถึงช่วงประมาณปี 2500 ถือได้ว่าเป็นช่วงของการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญกับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่มีอยู่แต่เดิมอย่างมาก นักวิชาการอย่าง ญัฐพล ใจจริง (ศึกษาเพิ่มเติมได้ใน ฟ้าเดียวกัน ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม – มีนาคม 2551: 105-144) [3] กล่าวว่า มีความเคลื่อนไหวต่อต้านการปฏิวัติเกิดขึ้นระหว่างปี 2475 – 2500 ก้าวถึงจุดสำคัญด้วยการกวาดล้างคณะราษฎร และคดีการจำกัดอำนาจของกษัตริย์ให้ตกไปจากหน้าประวัติศาสตร์ ซึ่งเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์หลังการรัฐประหาร 2500 นับเป็นการเปิดทางโล่งให้แก่การเชื่อมต่อคดีเก่าเรื่อง “อนกนิกรสโมสรสมมติ” เข้ากับระบอบเผด็จการทหารเต็มรูปแบบอันนำไปสู่การกลับมาของ “ระบอบสีน้ำเงิน” ภายใต้ชื่อใหม่ในเวลาต่อมาว่า “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” หรืออาจมีคำที่เหมาะสมกว่านั้นคือ “Patriachism democracy”

การมองเรื่องพระราชอำนาจของญัฐพล ใจจริง อาจเป็นการมองในมิติของอำนาจที่เป็นเฉพาะรูปธรรมเท่านั้น ในขณะที่นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2549: 43) [1] ได้อธิบายถึงความหมายของคำว่า “อนกนิกรสโมสรสมมติ” ไว้ในหนังสือดังกล่าวว่าภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย แนวคิดเรื่องอนกนิกรสโมสรสมมติ เป็นประเด็นที่ปัญญาชนประชาธิปไตยสำนักประเพณี ใช้ในการยืนยันความชอบ

ธรรมของสถาบันกษัตริย์ตามระบอบจารีตการปกครองแบบเดิม ถูกทำให้สมจริงตามหลักการมากขึ้นด้วยการบัญญัติในรัฐธรรมนูญให้การสืบทอดราชสันตติวงศ์ต้องประกอบด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา ซึ่งเป็นสถาบันที่ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน ซึ่งหลักการดังกล่าวได้รับการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ดังจะเห็นได้จากการขึ้นครองราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

จะเห็นได้ว่า ระบอบประชาธิปไตยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้อธิบายไว้อย่างชัดเจนแล้วว่าพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์นั้นได้มาอย่างไร ทว่าพระราชอำนาจอีกรูปแบบหนึ่งที่อยู่เหนือพระราชอำนาจตามระบอบประชาธิปไตยก็คือ ทศพิธราชธรรม ที่ญัฐพล ใจจริงอาจไม่ได้นับรวมเข้าไว้ด้วย ซึ่งเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือพระผู้ทรงปกเกล้าฯ ประชาธิปไตย : 60 ปีสิริราชสมบัติกับการเมืองการปกครองไทย ของ รศ.ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ได้นำเสนอให้เห็นไว้อย่างชัดเจนมากกว่า

หนังสือดังกล่าวให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ภายหลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการรัฐประหารได้สร้าง “ระบอบประชาธิปไตยแบบไทย” ขึ้นมา ซึ่งส่วนหนึ่งของประชาธิปไตยดังกล่าวคือการให้ความสำคัญกับสถาบันพระมหากษัตริย์มากกว่ารัฐบาลก่อนหน้านี้อย่างมาก โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความเชื่อว่าการจัดระเบียบการปกครองของไทยจะต้องอาศัยหลักการ 3 ประการ คือ การเมืองการปกครองต้องอาศัยหลักการของไทยเราเอง จะต้องละทิ้งอุดมการณ์หลักของชาติ และจะต้องฟื้นฟูอุดมการณ์แบบไทยให้เป็นอุดมการณ์หลักของชาติ ซึ่งหลักการดังกล่าวก็ได้รับการสืบทอดเรื่อยมา ที่เห็นเป็นรูปธรรมคือการที่พระมหากษัตริย์ทรงได้รับการสนับสนุนและส่งเสริม

จากรัฐบาลอย่างมากในหลายๆ เรื่อง หรืออาจกล่าวได้ว่าตั้งแต่พ.ศ.2500 เป็นต้นมาสถาบันกษัตริย์ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง กลายมาเป็นสถาบันทางการเมืองและสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญสูงสุดในสังคมไทยจนถึงปัจจุบัน

แม้ว่าจะมีเหตุการณ์ที่อาจเรียกว่าเป็นจุดเปลี่ยนทางการเมืองในหลายครั้ง ทั้งเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์ในเดือนตุลาคม 2519 เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ในปี 2535 หรือแม้แต่เหตุการณ์รัฐประหารครั้งล่าสุด ปี 2549 จนถึงเหตุการณ์นองเลือดในปี 2553 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงมีบทบาทอย่างเด่นชัดในการช่วยให้สังคมไทยก้าวข้ามผ่านเรื่องราวร้ายๆ เหล่านั้นและก้าวเดินต่อมาได้อย่างต่อเนื่อง หรือแม้แต่ในช่วงที่การเมืองการปกครองของไทยตกอยู่ในช่วงของการแบ่งปันอำนาจที่หลายภาคส่วนทั้งทหาร นักการเมือง นักธุรกิจ นักศึกษาพยายามที่จะเข้ามามีบทบาทตามระบอบประชาธิปไตยด้วยอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงพยายามที่จะรักษาคุณภาพทางการเมืองไว้ได้อย่างดี

ไม่ว่าจะเกิดปัญหาทางการเมืองใดก็ตาม สถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยก็คงอยู่ในสถานะเป็นศูนย์กลางของสังคมการเมืองไทย และเป็นเสมือนแกนกลางของความมั่นคง ทรงมีบทบาทในการรักษาเสถียรภาพทางการเมืองอันมีผลนำไปสู่การเผชิญหน้าความขัดแย้งทางการเมืองหลายเรื่อง สามารถคลี่คลายไปสู่ความออมชอมระหว่างกันได้ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอยู่ในสถานะสูงสุดในระบอบประชาธิปไตย

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2549: 179) [1] ได้วิเคราะห์ว่าพระมหากษัตริย์ในระบอบการเมืองการ

ปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบแบ่งอำนาจ ได้พัฒนาเป็นกลไกทางการเมืองสำคัญในการเป็นศูนย์กลางของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง เมื่อต้องทรงลงมาคลี่คลายปัญหาทางการเมืองให้กลับเข้าสู่สภาพปกติอย่างมีคุณภาพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริผ่านพระบรมราโชวาทในวโรกาสต่างๆ มีการถ่ายทอดสู่สื่อต่างๆ เป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนถึงพระราชดำริทางการเมืองของพระองค์ที่ทรงยึดมั่นในระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ

แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะระบุไว้ว่า “องค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้ ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใดๆ มิได้” (อ้างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540) [3] ซึ่งเป็นหลักการที่สืบเนื่องมาจากกฎหมายในระบอบประชาธิปไตยของอังกฤษที่ว่า “The King can do no wrong” แต่ในทางปฏิบัติพระองค์กลับต้องทรงปฏิบัติพระองค์อย่างระมัดระวังที่แม้ว่าการใช้พระราชอำนาจของพระองค์ในระบอบประชาธิปไตยจะมีการกำหนดไว้ อย่างชัดเจนก็ตาม ทว่าพระราชอำนาจของพระองค์กลับสะท้อนกลับไปเป็นอีกลักษณะหนึ่งซึ่งสำคัญยิ่งกว่าการใช้พระราชอำนาจทางตรง นั่นก็คือ การที่ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติอันเกิดขึ้นจากความรักรักความศรัทธาที่ต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนาน ซึ่งในปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประทับอยู่ในดวงใจของประชาชน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้มากมายส่งผลเป็นที่ประจักษ์ไม่เฉพาะคนไทยเท่านั้น หากแต่เป็นที่เข้าใจกันทั่วโลกว่าจะนำมาซึ่งความสุขของชีวิตที่แท้จริง

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2549: 258) [1] ได้ให้ข้อสรุปในหนังสือเรื่อง **พระผู้ทรงปกเกล้าฯ ประชาธิปไตย : 60 ปีสิริราชสมบัติกับการเมืองการปกครองไทย** ไว้ที่น่าสนใจว่า ตลอดระยะเวลา 60 ปีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสร้างคุณูปการอันยิ่งใหญ่ต่อสังคมและประเทศชาติ ผ่านพระราชกรณียกิจ พระราชดำรัส พระบรมราโชวาท พระราชจริยวัตร พระองค์ทรงแก้ไขปัญหาวิกฤติการณ์ของสังคมไทย ทรงใช้พระราชอำนาจตามรัฐธรรมนูญและพระราชอำนาจตามประเพณีในการคลี่คลายและแก้ไขสถานการณ์ทางการเมือง ซึ่งเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงหลักการสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขว่าดำรงอยู่อย่างมีความหมายสำคัญ ทั้งต่อการธำรงไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ และการธำรงไว้ซึ่งความต่อเนื่องอย่างมั่นคงของระบอบประชาธิปไตย

แม้ว่าผู้เขียนจะเกริ่นนำไว้ในเบื้องต้นว่าหนังสือเล่มนี้มีระยะเวลาในการจัดทำเพียงแค่หนึ่งเดือนเศษ ทว่าเนื้อความที่ปรากฏก็ได้ให้ข้อมูลอย่างละเอียดแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางการเมืองและพัฒนาการของประชาธิปไตยแบบไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขได้เป็นอย่างดี สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ต่อสังคมไทยที่มีมากกว่าที่พระราชอำนาจตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงแสดงพระองค์จนเป็นที่ประจักษ์แก่คนทั้งโลกแล้วว่าทรงงดงามในสถานะพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย

เอกสารอ้างอิง

- [1] นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2549). **พระผู้ทรงปกเกล้าฯ ประชาธิปไตย: 60 ปีสิริราชสมบัติกับการเมืองการปกครองไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [2] สำราญ ผลดี. (2554). **แผ่นดินสยามกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธนบุรี.
- [3] **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2540**.
- [4] ญัฐพล ใจจริง. (2551, มกราคม-มีนาคม). **คำว่าปฏิวัติ-โค่นคณะราษฎร: การก่อตัวของ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข. ฟ้ำเดียวกัน**. 6(1).